

Розділ 2-й. ІСТОРІЯ БОГОСЛОВСЬКОЇ ДУМКИ

2.1 Віталій Вікторович МУДРАКОВ. СЕКУЛЯРИЗАЦІЯ ЯК ВТІЛЕННЯ ФУТУРОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ ФРІДРІХА НІЦШЕ

У статті з його проекту «Деякі міркування щодо процесу модерну та філософії Ф.Ніцше», з якого видрукувана в цьому числі і друга його стаття, інтерпретуються модерні світоглядні перетворення як філософсько-історичні передбачення, зроблені Ф. Ніцше. Аналізуються, зокрема, особливості змін та перспективи світоглядно-ціннісних пріоритетів сучасної людини, які викликані секуляризаційними процесами. Доводиться, що філософія Ф. Ніцше сповнена прогностичним потенціалом.

Ключові слова: модерн, секуляризація, світогляд, людина, цінності, релігійність.

Vitaliy Viktorovich MUDRAKOV. SECULARIZATION AS THE OBJECTIFICATION OF F. NIETZSCHE'S FUTUROLOGICAL IDEAS

The article interprets the modern transformations in world view as the Nietzsche's philosophic historical predictions. The author analyses, in particular, the changes features, mental and value perspectives of modern human determined by secularization processes. It is proved that F. Nietzsche's philosophy has important prognostic potential with great theoretical and social topicality.

Key words: modernity, secularization, world view, human, religiosity.

Актуальність теми дослідження. Все більше й частіше філософська наука спільнота України пише на тему секуляризації – процесу трансформацій духовно-інтелектуальної реальності, що спричинений зміною місця та ролі релігії у ньому. Найяскравіший момент цього питання для автора статті постає в аспекті ціннісних пріоритетів самовизначення сучасника. Процес модерну у найрізноманітніших його виявах – глобалізація, постмодерна політика і етика, секуляризація та сучасні культурні тенденції загалом, продукують нові орієнтири у процесі ціннісної ідентифікації, відбиваючись на усіх сферах життя і знаменуючись низкою кризових явищ. Формування цінностей нашої доби – це плюралізм змін, замін і змішувань. Це дає привід сучасним дослідникам, зокрема релігії, говорити як про занепад старих цінностей (власне секуляризація), так й про їх регенерацію (релігійний ренесанс). Так чи інакше, а завдання сучасних філософів – пояснювати ці процеси актуальними засобами: філософія Ф.Ніцше для цього підходить чи не найкраще. Такий вибір спонукала значна популярність мислителя сьогодні, прозорливість його мислення та широкий інтерпретаційний потенціал ніцшеанської метафорики. Саме його філософія є й досі не вичерпаною для різних дисциплінарних підходів та їх перемешування. Вона актуалізується у різних контекстах по-новому, як в теорії, так і на практиці. Так, Г.Абель пише: «Усяною у Ніцшевому писанні виявляє себе повнота опису спроектованих найрізноманітніших форм знання. Ніцше постає водночас майстром рефлексії і

почергової зміни різних форм знання, зокрема взаємозв'язку образного (bildlichen), музичного і мовного знання як у мистецтві, так само й в життєвих і наукових формах»¹¹³.

Окрім здатності філософії Ф. Ніцше входить глибоко у свідомість, вона актуалізується ще й своїм «пророчим змістом». Сьогодні ми у самому епіцентрі того, що філософ назвав затяжним 200-літнім періодом нігілізму. Звільнення ж від релігійного впливу постає однією із його характеристик. Отож, ми потребуємо нових імпульсів для боротьби зі зваблєвістю *залишитись у нігілізмі*. Саме тому **метою нашої розвідки** є засобами філософії Ф. Ніцше проаналізувати особливості змін та перспективи як світоглядно-ціннісних, так й загально-ідеологічних пріоритетів сучасної людини, що викликані секуляризаційними процесами. Тож, нашим **завданням** є інтерпретація сучасних секуляризаційних процесів як певних передбачень, зроблєних Ф. Ніцше більше ста років тому.

Стан розробки проблеми. Чи не найбільш відомим глобальним дослідницьким проектом цінностей і переконань людей, їх трансформації із плином часу та соціально-політичний актуалітет і потенціал є проект «Огляд цінностей світу» або «Дослідження цінностей світу»¹¹⁴. Засновником і керівником цього проекту є Р. Інглєгарт. Починаючи з 1981 р. всєсвітньою мережею соціологів проводяться репрезентативні національні опитування в майже 100 країнах світу.

Методологічно-ціннісну канву процесів зміни світоглядних орієнтирів досліджують науковці, що сьогодні іменуються теоретиками секуляризації – Ч. Тейлор, Х. Казанова та ін. У цьому контексті є важливі напрацювання етичного напрямку – З. Бауман, Е. Макінтайр. Для розуміння діагностичного потенціалу Ніцшевої філософії у окресленому векторі важливими є ідеї Г. Рормозера. Проекти С. Шаапа є методологічно корисним для усіх вказаних контекстів.

Питання духовно-моральних пошуків сучасником та соціумом в динаміці суперечливих сьогочасних соціально-політичних метаморфоз є основним на порядку денному українських релігієзнавців: А. Колодного, Л. Филипович, О. Сагана, В. Єленського, О. Горкуші, а також дослідників етичної проблематики: О. Бродєцького, І. Горохолінської, М. Рогожі та ін.

Тематична строкатість досліджень засвідчує актуальність цієї проблеми та необхідність подальшого комплексного її аналізу. Зокрема важливо зрозуміти функціональність секуляризму сьогодні з точки зору філософії історії.

Виклад основного матеріалу.

(1) Конотації секуляризації. Формування світоглядних переконань вельми складний процес. У найзагальніших характеристиках його визначення можна презентувати двома факторами: (а) фактор *трансцендентності* та (б) фактор *іманентності*. Роль та місце того чи того фактору є визначальним у становленні

¹¹³ Abel Günter. Die Aktualität der Wissenschaftsphilosophie Nietzsches // Nietzsches Wissenschaftsphilosophie: Hintergründe, Wirkungen und Aktualität / edited by Helmut Heit, Günter Abel, Marco Brusotti. – Monografien und Texte zur Nietzsche Forschung, 2011. – S. 483.

¹¹⁴ Організація WVS (<http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>) моніторить зміну цінностей, вимірює та аналізує: вплив глобалізації, підтримку демократії, толерантність до іноземних та етнічних меншин, роль релігії та зміни в рівнях релігійності, підтримку гендерної рівності, ставлення до оточуючого середовища, сім'ї, роботи, національної ідентичності, політики, культури, мультикультуралізму та рівень суб'єктивного благополуччя.

світорозуміння і саморозуміння. Вони відіграють вирішальну роль в узаasadниченні того, що називають «заднім тлом світогляду» – невисловлені самоочевидні настанови, що звичай не проговорюються відкрито, а почасти навіть не усвідомлюються. Вони діють як задана певна програма у реалізації різних пріоритетів життєвого процвітання та досягненні духовної *повноти*.

Під цими факторами варто розуміти: (а) фактор *трансцендентності*, що має велику історію. Якщо йдеться про Західний світ, то, у першу чергу, це вся історія християнства. Особливість його дії у тому, що він пропонує гарантію повноти і пошук усіх перспектив у надприродних силах. Себто людина опирається у своїх духовних викликах на трансцендентність, тобто Бога; (б) фактор *іманентності* теж історично не є біднішим. Йдеться у першу чергу про пошук абсолютних гарантій у собі – зосередженість на самому собі. Тобто людина опирається у своїх духовних викликах на саму себе (у контексті розвідки це може актуалізуватися культом обожнення лідерів чи правителів або возвеличенням розуму).

Відтак, тут маємо дві платформи, що так чи інакше визначають скерованість і особливості світоглядних пріоритетів, а відтак й суспільний устрій спільноти та розвиток загалом. Утім, це аж ніяк не означає, що сьогоdnішня ситуація формування світоглядних переконань методологічно диференціюється тільки у такий спосіб. Проте, звісно, найзагальніші їх риси меншою чи більшою мірою урамлюють цей процес. Сьогodenня ж характеризується радше їх *необов'язковістю*. Відтак, з цієї причини виформовується плуралізм світоглядних форм. Так, Ч. Тайлор пише: «[...] в середині нашої цивілізації відбулися титанічні зміни. Ми не просто перейшли від стану, коли більшість людей „наївно“ жили в певному плумаченні дійсності, як незаперечній реальності, на такий, де майже ніхто не в змозі цього зробити; ми домоглися того, що всі розглядають своє бачення світу як лише одне з багатьох. Ми всі навчилися маневрувати між двома поглядами: „залученим“, коли ми якнайкраще проживаємо ту реальність, яку ми для себе визначаємо, і „відстороненим“, коли ми бачимо себе як таких, що займають одну позицію з-поміж багатьох інших, з якими нам треба різними способами співіснувати»¹¹⁵.

Попри те, тут йдеться й про різницю цих станів (контекстів минулого та сучасності) як про підгрунття двох моделей світорозуміння – *наївної* та *рефлексивної*, з яких, власне, й розпочиналась перша теза. Але ця ситуація містить потенційну небезпеку до певного світоглядно-духовного викривлення, ба більше, навіть вакууму, позаяк у потоці формування програм легко розгубитись і залишитись у стані, який Ч. Тайлор позначає *серединним*, або ж зрештою піддатись маніпулятивним впливам. Тобто, в певній *нейтральності*, що зрештою, за силою звички, видається справжнім піднесеним станом життєво-духовної повноти. Ці перетворення, власне, й позначають той бік змін, що цікавий як процес формування модерних світоглядних орієнтацій в теорії та практиці – «нова метафізика цінностей» та стан і умови віри й невір'я, простіше кажучи, зміну ціннісних орієнтирів. Цю динаміку метаморфоз Ч. Тайлор вже у вступі до «*Секулярної доби*» називає секуляризацією¹¹⁶. Він чітко диференціює й інші її аспекти: «розуміння секулярності в термінах громадських просторів»⁴ –

¹¹⁵ Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – С. 31.

¹¹⁶ Там само. – С. 15-17.

релігійність як приватна практика; «секулярність полягає у занепаді релігійних переконань і практик»⁴ – брак церковних, зовнішньо-обрядових практик.

Подібну диференціацію аспектів секуляризації знаходимо й у Х. Казанови¹¹⁷. Однак увагу тут привертає насамперед значущий для обраного контексту аспект *приватизації релігії*¹¹⁸. Пліуралізм світоглядних програм, зрештою, окрім решти, складається із великої кількості приватних способів прочитання свого внутрішнього буття – *приватної релігійності*. Так, Х. Казанова пише: «Культовою формою модерного політеїзму є не ідолопоклонство, а людський нарцисизм. У цьому конкретному сенсі культ індивіда справді [...] став релігією модерності»¹¹⁹. Це варто розуміти як здійснення права на вільне себепояснення, що інколи завершується самовозвеличенням, тобто свобода сьогодні розуміється багатьма як здатність і сміливість ототожнювати себе із позатрадиційним. Дослідник окреслює різні фактори і причини цього – світоглядні індивідуалістські тенденції, свобода віросповідання, лібералізація церковної політики тощо.

Соціально-психологічний конструкт особистості, у цьому контексті, ясна річ, теж зазнає трансформацій. Ч. Тейлор пише про нове відчуття чи розуміння людиною свого 'ізолюваного Я' чи 'буферованого Я'¹²⁰ сьогодні. Це 'Я' не є повністю ізолюване від зовнішнього світу, воно радше оточене своєрідною захисною оболонкою, яка виконує роль амортизатора чи 'буфера' зовнішніх впливів. Ступінь пружності чи непроникності цього захисту може регулюватися самим «Я». Деякі впливи повністю відкидає, для деяких частково відкривається.

Важливим у цих процесах постають претензії на ціннісно- та нормотворчі практики через вихід у публічність. Такі намагання, у силу глобальної комунікативної дії, так чи інакше матимуть місце навіть попри нібито укорінену здатність відокремлювати сьогодні модерними європейцями релігію від політики і науки, навіть попри їх уміння вгамовувати релігійні пристрасті й розвивати обскурантистський фанатизм на основі демократичних свобод та публічного розуму. Ці процеси знаменуються уже протилежною семантикою – *деприватизація релігії*¹²¹. Х. Казанова зазначає, що «[...] в нормативній перспективі модерності релігія може входити в публічну сферу й набувати публічної форми, лише якщо вона визнає непорушне право на приватність і святість принципу свободи сумління»¹²², а це передбачає визнання не тільки ліберальних принципів толерантності, але й сам принцип свободи сумління, що є основою «права на приватність». Втім, у цьому процесі, з одного боку, завжди залишається непередбачуваність від психологічних конотацій модерного політеїзму, а з іншого - відбувається глибока деформація критеріїв істинності. Синтез вказаних проблем, у найгіршому варіанті, згодом може «проростати» гібридною духовністю або релігійним фундаменталізмом чи фанатизмом. Однак

¹¹⁷ Казанова Хосе. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА. – 2017. – С. 123-136.

¹¹⁸ Там само. – С. 15-78.

¹¹⁹ Там само. – С. 40.

¹²⁰ Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. – С. 52

¹²¹ Хосе Казанова По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. – С. 67.

¹²² Там само. – С. 50.

про це більш предметніше йтиметься нижче згадкою про «*терплячість сучасних європейців*» – у наступній нашій статті. Відтак, по-новому актуалізується проблема толерантності, а, точніше кажучи, її меж, а також проблема відчуження.

Чи не занадто провокативним було б припустити, що динаміка сучасного плюралізму форм світоглядної самовизначеності, у зрізі як приватизації, так й деприватизації релігії, які сформовані на ліберальних принципах толерантності, змінюють саму сутність міжлюдських відносин, – «закривають людину в ній самій». В окреслений контекст модерного співіснування вдало вписується висновок З. Баумана, котрий сучасні відносини діагностував як «чисті». Він пише: «Відносини які встановлюються сьогодні між людьми, названо „чистими“, тобто, без „прив’язаностей“, без прийнятих безумовних зобов’язань, а тому без визначеного наперед, а отже, обіцяного майбутнього. Єдина основа та підстава для продовження цих зв’язків – це як то кажуть, рівень взаємозадоволення від них. Розвиток і поширення «чистих відносин» загально витлумачують, як велетенський крок на шляху до індивідуального „визволення“ (щодо останнього, то його звично інтерпретують, як звільнення від обмежень, якими зобов’язання до інших зв’язують особистий вибір)»¹²³. Відносини перетворюються на *взаємовигідний обмін* і характеризуються *втратою чуттєвості*, а зрештою постають байдужістю. [З одного боку це утверджує «стару добру тезу», що зі зміною особливостей релігійності змінюється специфіка суспільної взаємодії, з іншого – її підважує словосполученням «звільнення від обмежень заради вибору»].

Процес таких фундаментальних змін як перетворення передумов світоглядного формування занурює сучасну людину в ситуацію невідомості. Цю ситуацію Е. Макінтайр у формулюваннях гіпотези до своєї книги «*Після чесноти: дослідження з теорії моралі*» висловлює «тривожне припущення» як певне нерозуміння моралі та її безладний стан сьогодні¹²⁴. Утім, втрата параметрів морального орієнтування не замкнута виключно на релігійності. Серед уже згаданих вище причин таких метаморфоз філософи виділяють й філософічні, природничо-наукові та філософські тенденції ХІХ ст., зокрема й філософію Ф. Ніцше¹²⁵ з його ідеєю «*смерті Бога*» та спробою «переоцінки цінностей». Зрештою «[...] модерність, разом із її секулярністю, є плодом нових винаходів, наново сформованого розуміння себе, а також відповідних практик, і не може пояснюватись в термінах одвічних рис людського життя»¹²⁶, – наголошує Ч. Тейлор.

(2) «*Справджені пророцтва*». Ідеї Ф. Ніцше пророчо вказують на особливості сьогодення. Навіть більше: «[...] уся західна культура ХХ ст. без Ніцшевої рецепції і впливу взагалі не зрозуміла: найбільші досягнення мистецтва, глибинно-вхоплені розуміння в філософії, політичні формації і багато більше іншого піддалися Ніцшевому впливу і належать до неповторної монограми

¹²³ Бауман З., Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. – С. 11.

¹²⁴ Макінтайр Е. Після чесноти: Дослідження з теорії моралі. – К.: Дух і літера, 2002. – С. 10-12.

¹²⁵ Дуже вдало про зв’язки і відношення цих причин йдеться у: Heit Helmut, Ende der Säkularisierung? Nietzsche und die große Erzählung vom Tod Gottes // Steffen Dietzsch & Claudia Terne (Hg.): Nietzsches Perspektiven. Über Dichten und Denken in der Moderne. Berlin; Boston: de Gruyter 2014. – S. 68-84 (b).

¹²⁶ Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – С. 46.

(Signatur) XX ст.»¹²⁷ – пише Г. Рормозер. Зі свого боку додаю, що його ідеї, певною мірою цю сучасність виформовують, адже ідея «смерті Бога», констатує зміну ціннісних засад, закликає до нової парадигми мислення, нової світоглядно-сміслової платформи. Він закликає до переоцінки цінностей та вказує на логічно-сторичну необхідність зрозуміти людину (себе) по-іншому – переоцінити фактори визначення умов себеусвідомлення. Так, Ф. Ніцше детально аналізує причини та наслідки «смерті Бога». У 125 афоризмі «*Веселої науки*» він змальовує безумця, котрий прагне донести до натовпу цю звістку. М. Гайдегер з цього приводу наголошує: «[...] слова „Бог“ і „християнський Бог“ слугують для позначення надчуттєвого світу взагалі. Бог – найменування сфери ідей, ідеалів. [...] „Бог“ в словах „Бог мертвий“, якщо промислювати його за його сутністю, замінює надчуттєвий світ ідеалів, які містять у собі ціль життя, що, возвишаючись над самим земним життям, тим самим визначає його зверху і у відомому сенсі ззовні»¹²⁸. Усі пізнавальні та смислотворчі похідні від цієї події іменуються «тією Богом», що розуміються Ф. Ніцше не як проблема релігії чи моралі, а як проблема, що перебуває у сфері космології та онтології. Цебто виникає підстава для твердження, що своєю тезою філософ, підважуючи необхідність однієї смислотворчої платформи, передірає плюралізм форм світоглядних тенденцій¹²⁹ самовизначення. Маємо тут, так би мовити, нові передумови цінностей. Інакше кажучи, окрім діагностування, він утверджує ту *необов'язковість*, про яку йшлося при описанні першої тези.

У праці «*Так казав Заратустра*» описом розмови Заратустри зі Святим він пророкує те, про що вище йшлося як про приватний спосіб релігійності: «Чому ж, – сказав святий, – подався я в ліси і пустелю? Хіба не тому, що аж занадто любив людей? Тепер я люблю Бога – а людей не люблю. Людина для мене надто недосконала. Любов до людини вбила б мене»¹³⁰. Святий тільки те й робить, що славить Бога. Він не знає, не усвідомлює «смерті Бога». Цебто, образом самітника Ф. Ніцше натякає на бажання самостійного світоглядного поступу. Це, певною мірою, демонструє приклад власного прочитання свого буття, адже він не сповідує традиційні форми релігійності, він не перебуває у рамках ані нейтральності (серединному стані), ані в стані старих форм релігійності. Він творить власну релігійність, а відтак не вписується у соціальні рамки традиції – він сповідує тільки першу заповідь – *він любить свого Бога*. В такий спосіб віра стає особистою справою і правом на самоінтерпретацію і самопізнання. Інший та його залучення у своє буття (любов до ближнього) не є для нього цінностями. Усамітнення у лісі позначає глибоку відданість і зануреність у цей процес (навіть фанатизм). Таким чином, у Ніцшевії метафорично можна відзначити застереження про викривлення ціннісної конфігурації традиційних релігій, релігійну

¹²⁷ Rohrmoser Günter, Nietzsche als Diagnostiker der Gegenwart. – München: Olzog, 2000. – S. 14.

¹²⁸ Хайдегер М. Слова Ніцше «Бог мертв» // Ніцше и пустота / Мартин Хайдегер. – М.: Алгоритм; Эксмо, 2006. – С. 17; 21-22.

¹²⁹ Ці тенденції саме у праці «*Весела наука*» вдало описує Heit Helmut, Ende der Säkularisierung? Nietzsche und die große Erzählung vom Tod Gottes // Steffen Dietzsch & Claudia Terme (Hg.): Nietzsches Perspektiven. Über Dichten und Denken in der Moderne. Berlin; Boston: de Gruyter 2014. – S. 68-84 (b).

¹³⁰ Nietzsche Friedrich. Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 292.

нетерпимість і фанатизм, а також можливість конфронтації релігійних цінностей, якщо ті виявлятимуть претензію на статус публічної, позаяк образ Святого символізує світ «етичного атеїзму», так би мовити.

Сучасна людина також живе у світі, в якому Бог втратив етичну цінність. Відтак, з новою актуальністю постає питання соціальної організації (співіснування внутрішніх пов'язаних індивідів об'єднаних прагненням спільного майбутнього) за умов, з одного боку, приватних релігійностей сьогодні, а з іншого – «етичного атеїзму».

Пророче міркування Ф. Ніцше щодо подальшого відображається у заклику Заратустри до натовпу зрозуміти земне життя як виклик і сповнити його значенням. Він просить не плекати відразу до життя, закликаючи до творчості. Проте його заклик не знаходить однодумців, а його застереження є криком у порожнечу. Терплячість натовпу не безмежна – швидко з'являється висміювання і відраза. В такий спосіб Ф. Ніцше виявляє убогість *останньої людини*: «Стоять собі, – сказав він, – до серця свого, – сміються собі. Ні, не розуміють вони мене, слова мої не для їхніх вух. Може треба спершу повідривати їм вуха, щоб вони навчилися слухати очима? Може треба гриміти, як литаври чи як проповідники каяття? Може, вони вірять тільки заїкам? У них є щось таке, чим вони пишаються. Але як вони називають те, що додає їм гордоців? Вони називають це вихованням, освітою – ось що різнить їх від козопасів. Тим-то вони й не люблять чути щодо себе слова „зневага“. Отже, я промовлятиму до їхніх гордоців. Отже, я казатиму їм про того, кого найбільше зневажають, а це – остання людина»¹³¹. Вона не має бажання змінювати щось. Люди сповнені тільки бажанням спокою, у якому вбачають сенс життя – життя, що не вимагає прагнути ні до чого нового: «Лихо! Настає той час, коли людина не зможе вже народити зірки. Лихо! Настає час найбільш зневаженої людини, яка вже не зможе зневажати саму себе. Дивіться! Я показую вам останню людину. „Що таке любов? Що таке творіння? Що таке пристрасть? Що таке зірка?“ – так запитує остання людина і кліпає очима, Земля змаліла, і вистрибує на ній остання людина і робить усе маленьким. Рід її незнищенний, як земляні блохи; остання людина живе найдовше. „Ми придумали щастя“, – кажуть останні люди і кліпають очима»¹³². Тобто вони переживають своє вигадане щастя, сповнене позірного значення. Таке щастя постає водночас відчуттям життєвої 'повноти' і одержимості. Така ознака характеризує *останню людину*. Метафора «кліпаючих людей» вказує на нерозуміння засад цінностей. В такий спосіб Ф. Ніцше попереджає про стан, що згадувався вище як *серединний стан*. Серединний стан сучасної людини – це ще й небажання саморозвиватись. Для демонстрації сутності відносин Ф. Ніцше не дарма обирає ринкову площу. Ринкові відносини пронизали сутність самої людини і стали способом орієнтації та виживання. Їм байдуже, що таке взагалі цінності і, тим паче, чи актуальні нинішні. Вони підігрують один одному лише для ефективності досягання цілей. Якщо ж відносини не мають під собою ціннісної основи, то вони стають «чистими». Їх мета – взаємозадоволеність. Відтак, потреба у світоглядних проєктах лише актуалізується. Їх основним завданням мусить стати спонука до

¹³¹ Там само. – S. 297.

¹³² Nietzsche Friedrich, Werte in zwei Bänden // Also sprach Zarathustra. – Kröner Verlag in Leipzig, 1930. – I. Band. – S. 298.

саморозвитку із врахуванням тих небезпек, що стоять за проблемою «людської всемогутності»¹³³.

Висновок. Отже, Ф. Ніцше діагностувавши проблеми свого часу, прорік загальнокультурний поступ у аспекті видозмін релігійного чинника в світоглядному самовизначенні: зміна ціннісних засад і статусу релігійності і, як наслідок, виформовування плюралізму світоглядних форм; переформатування психології свідомості – не/розуміння передумов, умов і наслідків власної свободи; метаморфози міжлюдських відносин – загальний стан моральності сучасника. Відтак саме в теорії секуляризації, власне, й окреслені світоглядні траєкторії модерну, що характеризуються низкою постійних трансформацій. Крім того, витлумачується причина: чому модерна цивілізація все ж не може обійтися без «смерті Бога», а відтакі нових викликів для людини, об'єктивуючи в такий спосіб проблеми практичного характеру – (1) необхідність програми орієнтування, (2) її соціально-ціннісний потенціал.

2.2. Віталій Вікторович МУДРАКОВ. ПРОЕКТ «НАДЛЮДИНА» Фр. НІЦШЕ ЯК ФОРМА І СПОСІБ СЕКУЛЯРНОЇ ЕТИКИ

В статті інтерпретується концепт Ф. Ніцше «Надлюдина» як програма орієнтування сучасної людини в умовах секуляризації. «Надлюдина» тлумачиться як форма і спосіб секуляризованої етики, що дало змогу описати особливості сучасних світоглядно-ідеологічних орієнтацій і специфіку їх змін, зокрема й в Україні.

Ключові слова: сучасність, етика, людина, надлюдина, цінності, справедливість, релігійність.

Vitaliy Viktorovich MUDRAKOV. THE “ÜBERMENSCH” PROJECT AS A FORM AND MODE OF SECULARIZED ETHICS

The study contains the interpretation of F. Nietzsche's concept “Übermensch” as a program of modern human's orientation within conditions of secularization. The “Übermensch” is presented as a form and a mode of secularized ethics. Such interpretation gave the methodological instruments to describe the main features of contemporary ideological and world view tendencies and their changes character, including such processes in Ukraine.

Key words: modernity, ethics, human, Übermensch justice, religiosity.

Актуальність теми дослідження. Модернізаційні процеси у найрізноманітніших виявах – глобалізація, сучасні культурні тенденції, постмодерна політика і етика, секуляризація - є причинами нових світоглядних орієнтирів у процесі ціннісної ідентифікації. Вони відбиваються на усіх сферах життя і знаменуються низкою кризових явищ. У потоці цих викликів сучасної

¹³³ Дуже вдало про «людську всемогутність» як етичну загрозу пише Сібе Шаапа у праці «Прошання із Всемогутнім: Переоцінка етичного життя». – К.: Вид-во Жупанського, 2012. – 294 с.